

Ο θεσμός των διακονισσών και η χειροτονία των γυναικών

Ευάγγελος Θεοδώρου

Αγαπητά μέλη του σεμιναρίου του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης που μελετά τη θέση της γυναίκας στην Εκκλησία. Πρώτα-πρώτα θέλω να ευχαριστήσω τον παλαιό μαθητή μου, και τώρα διακεκριμένο συνάδελφό μου, τον κ. Πέτρο Βασιλειάδη, που μου έκανε την τιμή να με καλέσει να βρίσκομαι απόψε, νοερώς έστω, μαζί σας. Τον συγχαίρω για την πρωτοβουλία του να οργανώσει το σεμινάριο αυτό, μαζί με την εκλεκτή καθηγήτρια κ. Νίκη Παπαγεωργίου. Και θα ήθελα να εκφράσω την λύπη μου, και ότι είμαι απαρηγόρητος, γιατί δεν δύναμαι απόψε να είμαι μαζί σας σωματικά.

Ξεκινώντας το θέμα μου υπενθυμίζω μερικά από τα στοιχεία που συνδέονται με την χειροτονία των διακονισσών. Διακόνισσες υπάρχουν από την αποστολική εποχή. Είναι γνωστό το χωρίο της προς Ρωμαίους επιστολής, που ο Παύλος γράφει στους Ρωμαίους: «*συνίστημι δὲ ὑμῖν Φοίβην τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν, οὗσαν διάκονον τῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κερχραῖς*», δηλαδή κοντά στην Κόρινθο. Αυτή έγινε, λέγει ο Παύλος «*προστάτις πολλῶν (ἐγενήθη) καὶ αὐτοῦ ἐμοῦ*». Επίσης στην Α΄ προς Τιμόθεον επιστολή αναφέρονται οι διακόνισσες, και συγκεκριμένα ο Παύλος μνημονεύει τις αρετές που πρέπει να έχει μια διακόνισσα (3:11 «*γυναίκας ὡσαύτως σεμνάς, μὴ διαβόλους, νηφαλίας, πιστάς ἐν πᾶσι*»). Η διακόνισσα εγκαθίστατο στο λειτούργημά της με ΧΕΙΡΟΤΟΝΙΑ! Αυτό είναι βέβαιο.

Μέχρι τον 5^ο αι. μ.Χ. υπήρχε η εξής ευχή επί χειροτονία της διακονίσσης. Στις Αποστολικές Διαταγές υπάρχει η επίκληση αυτή επί χειροτονία της διακονίσσης: «*Ὡ, ἐπίσκοπε, ἐπιθήσεις αὐτῇ τὰς χεῖρας, παρεστῶτος τοῦ πρεσβυτερίου καὶ τῶν διακόνων καὶ τῶν διακονισσῶν καὶ ἐρεῖς, καὶ θα πεις: Ὁ Θεὸς ὁ αἰώνιος, ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς δημιουργός, ὁ πληρώσας Πνεύματος Μαριάμ καὶ Δεβώρραν καὶ Ἄνναν καὶ Ὀλδαν, ὁ μὴ ἀπαξιώσας τὸν μονογενῆ Σου Υἱὸν γεννηθῆναι ἐκ γυναικός, ὁ καὶ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου καὶ ἐν τῷ ναῷ προχειρισάμενος τὰς φρουροὺς τῶν ἁγίων Σου πυλῶν· Αὐτὸς νῦν ἔπιδε ἐπὶ τὴν δούλην Σου τῆνδε, τὴν προχειριζομένην εἰς διακονίαν, καὶ δὸς αὐτῇ Πνεῦμα ἅγιον καὶ καθάρισον αὐτὴν ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, πρὸς τὸ ἐπαξίως ἐπιτελεῖν αὐτὴν τὸ ἐγχειρισθὲν αὐτῇ ἔργον*»(46).

Μέχρι τον 5ο μ.Χ. αι. υπήρχε αυτός ο τρόπος της χειροτονίας για όλες τις τάξεις του κλήρου, κατωτέρου και ανωτέρου. Ήταν το «*Ὡ, ἐπίσκοπε*»

μπροστά στην Εκκλησία θα πεις αυτό και αυτό, και έχει ειδική ευχή για την κάθε τάξη των κληρικών. Από τον 5^ο όμως αιώνα και εξής οι χειροτονίες έγιναν πολυτελέστερες, θα έλεγα πανηγυρικότερες, και εκτενέστερες. Λοιπόν, τέτοια ευχή, από τον 8^ο αιώνα, υπάρχει στον Βαρβερινό κώδικα, τον Βησσαριανό κώδικα (της Κρυπτοφέρνης), και σε πολλούς άλλους κώδικες της εποχής εκείνης. Το τυπικό αυτό λέγει τα εξής:

«Μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν ἀγίαν ἀναφορὰν καὶ ἀνοιγῆναι τὰς θύρας πρὶν ἢ εἰπεῖν τὸν διάκονον· Πάντων τῶν ἀγίων, προσφέρεται ἢ μέλλουσα χειροτονεῖσθαι τῷ ἀρχιερεῖ καὶ ἐκφωνῶν τό, Ἡ θεία Χάρις, κλινούσης αὐτῆς τὴν κεφαλὴν, ἐπιτίθησι τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς, καὶ ποιῶν σταυροὺς τρεῖς ἐπεύχεται ταῦτα». Μία ευχή ἐρχεται τώρα: «Ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος, ὁ Παντοδύναμος, ὁ διὰ τῆς ἐκ Παρθένου κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ μονογενοῦς Σου υἱοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀγιάσας τὸ θῆλυ· καὶ οὐκ ἀνδράσι μόνον ἀλλὰ καὶ ταῖς γυναιξὶ δωρησάμενος τὴν χάριν καὶ τὴν ἐπιφοίτησιν τοῦ ἀγίου Σου Πνεύματος· Αὐτὸς καὶ νῦν, Δέσποτα, ἔπιδε ἐπὶ τὴν δούλην σου ταύτην· καὶ προσκάλεσαι αὐτὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς διακονίας σου, καὶ κατάπεμψον αὐτῇ τὴν πλουσίαν δωρεὰν τοῦ ἀγίου Σου Πνεύματος» κλπ. «Καὶ μετὰ τὸ ἀμὴν ποιεῖ εἰς τῶν διακόνων εὐχὴν οὕτως (εἶναι τα εἰρηνικά): Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης...κλπ. «Ὑπὲρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν» (τάδε), καὶ μετὰ, «Ὑπὲρ τῆς νῦν προχειριζομένης διακονίσης τῆσδε καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς· τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὅπως ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἄσπιλον καὶ ἀμώμητον αὐτῇ τὴν διακονίαν χαρίσῃται· τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν. Ὑπὲρ τοῦ βασιλέως ...κλπ. Ὑπὲρ τοῦ ρυσθῆναι ἡμᾶς...Καὶ ἐν τῷ γενέσθαι ταύτην τὴν εὐχὴν ὑπὸ τοῦ διακόνου, ἔχων ὁμοίως τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τῆς χειροτονουμένης ὁ Ἐπίσκοπος, ἐπεύχεται οὕτως (για δευτέρη φορά, με δευτέρη ευχή):

«Δέσποτα Κύριε, ὁ μηδὲ γυναικάς ἀναθεμένας ἑαυτὰς καὶ βουληθείσας καθ' ὃ προσῆκε λειτουργεῖν τοῖς ἀγίοις οἴκοις σου ἀποβαλλόμενος, ἀλλὰ ταύτας ἐν τάξει λειτουργῶν προσδεξάμενος· δώρησαι τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Σου Πνεύματος καὶ τῇ δούλῃ σου ταύτῃ, βουληθείση ἀναθεῖναι σοὶ ἑαυτήν, καὶ τὴν διακονίαν ἀποπληρῶσαι χάριν, ὡς ἔδωκας χάριν τῆς διακονίας Σου Φοίβῃ, ἣν ἐκάλεσας εἰς ἔργον τῆς λειτουργίας· παράσχου δὲ αὐτῇ ὁ Θεός, ἀκατακρίτως προσκαρτερεῖν τοῖς ἀγίοις ναοῖς Σου, ἐπιμελεῖσθαι τῆς οἰκείας πολιτείας, σωφροσύνης δὲ μάλιστα, καὶ τελείαν ἀπόδειξον δούλην Σου· κλπ. Καὶ μετὰ τὸ ἀμὴν, περιτίθησι τῷ τραχήλῳ αὐτῆς ὑποκάτωθεν τοῦ μαφωρίου τὸ διακονικὸν ὠράριον, φέρων ἔμπροσθεν τὰς δύο ἀρχάς· καὶ τότε ὁ ἐν τῷ ἄμβωνι διάκονος λέγει: Πάντων τῶν ἀγίων μνημονεύσαντες καὶ τὰ λοιπά. Μετὰ (δὲ) τὸ μεταλαβεῖν αὐτὴν τοῦ ἀγίου σώματος καὶ τοῦ ἀγίου αἵματος, ἐπιδίδωσιν αὐτῇ· ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τὸ ἅγιον ποτήριον· ὅπερ δεχομένη ἀποτίθεται τῇ ἀγία τραπέζῃ».

Η προσεκτική μελέτη των χειροτονικών αυτών, τόσο μορφολογικό όσο και ως προς το περιεχόμενο, μας οδηγεί στα κάτωθι συμπεράσματα: Ενώ εις τα ευχολόγια οι περιγραφόμενες χειροθεσίες του λεγομένου κατωτέρου κλήρου, ψάλτου, αναγνώστου υποδιακόνου, τελούνται εκτός του ιερού βήματος και όχι κατά την διάρκεια της ευχαριστιακής Θείας Λειτουργίας, και χωρίς να ακούγεται το «*Ἡ θεία Χάρις ἡ πάντοτε τὰ ασθενή θεραπεύουσα κλπ*», η χειροτονία της διακόνισσας έχει απόλυτη ομοιότητα με τις χειροτονίες της τάξεως του ανωτέρου κλήρου, δηλαδή του επισκόπου, του πρεσβυτέρου και του διακόνου, διότι γίνεται η χειροτονία αυτή, όπως είδαμε, μέσα στο ιερό βήμα και μπροστά στην Αγία Τράπεζα, κατά την Θεία Λειτουργία, και μάλιστα μετά την Αγία Αναφορά, δηλαδή ευθύς μετά τον ασπασμό της ειρήνης, πριν από το «*Πάντων τῶν ἁγίων μνημονεύσαντες*» κλπ.

Εκείνη που θα χειροτονηθεί στέκεται μπροστά στη Σολέα, μπροστά στην Ωραία Πύλη, έχει το κεφάλι της σκεπασμένο με ένα μαφώριο, και όταν έρθει η ώρα προσάγεται στην Αγία Τράπεζα, όπου ο Επίσκοπος χειροτονούσε με επιθέσεις των χειρών, απαγγέλλων, όπως είδαμε, όχι μόνο μία ευχή, όπως συμβαίνει στις χειροθεσίες του κατώτερου κλήρου, αλλά δύο ευχές, πράγμα που είναι γνώρισμα των ανωτέρων χειροτονιών. Και οι δύο αυτές ευχές ακολουθούν την εξαγγελιομένη εκφώνηση «*Ἡ θεία Χάρις ἡ πάντοτε τὰ ασθενή θεραπεύουσα κλπ*», Η λειτουργική μας διδάσκει ότι η εκφώνηση «*Ἡ θεία Χάρις ἡ πάντοτε τὰ ασθενή θεραπεύουσα κλπ*», η οποία ακούγεται στην χειροτονία των διακονισσών, αποτελεί γνώρισμα μόνον της χειροτονίας των ανωτέρων κληρικών, δηλαδή του επισκόπου, του πρεσβυτέρου και του διακόνου. Καθόσον η ευχή αυτή ουδέποτε ακούγεται στις χειροθεσίες των κατωτέρων κληρικών, ούτε και αυτού του υποδιακόνου.

Εκ των στοιχείων τούτων γίνεται φανερό, ότι και κατά την χειροτονία της διακόνισσας τελούνται όλα τα ουσιώδη, όσα τελούνταν και στη χειροτονία του διακόνου. Η χειροτονημένη διακόνισσα περιβαλλόταν, όπως και ο διάκονος, με το διακονικό ωράριο, και κατά την ώρα της Θείας Κοινωνίας κοινωνούσε όπως και ο διάκονος: ελάμβανε το Άγιο Ποτήριο από τα χέρια του αρχιερέως και το απέθετε δίπλα στην Αγία Τράπεζα.

Θα νόμιζε κανείς ότι όταν έγινε έτσι εκτενέστερη και πανηγυρικήτερη η χειροτονία της διακόνισσας, όπως και όλων των κληρικών, ότι η διακόνισσα θα κατετάσσετο μαζί με τους κατωτέρους κληρικούς, η Εκκλησία όμως, όπως είδαμε, την πήρε και έβαλε την χειροτονία της μαζί με τις ανώτερες χειροτονίες του ανωτέρου κλήρου. Αυτά όλα εξηγούν γιατί μέσα στην κανονική διάταξη της Εκκλησίας οι διακόνισσες είχανε πολλά καθήκοντα που δείχνουν την διακονική ιερωσύνη τους. Δεν είχε βέβαια τα καθήκοντα του πρεσβυτέρου, αλλά μην ξεχνάμε ότι αυτά δεν τα είχε ούτε ο διάκονος. Δεν μπορούσε ο διάκονος

να τελέσει μυστήρια, το ίδιο κι η διακόνισσα. Όπως φανερώνει το αρχαίο κείμενο του τρίτου αιώνας της Διδασκαλίας, της Συριακής λεγομένης Διδασκαλίας, και όπως φανερώνουν οι Αποστολικές Διαταγές, στην ιεράρχηση των διαφόρων βαθμών της ιερωσύνης η διακόνισσα είχε εξαιρετική θέση. Οι δύο αυτές αρχαίες κανονικές πηγές δείχνουν, ότι ο επίσκοπος εθεωρείτο το σύμβολο του Ουρανίου Πατρός, του Θεού, ο διάκονος ήταν σύμβολο του Χριστού και η διακόνισσα ήταν σύμβολο του Αγίου Πνεύματος. Οι δε πρεσβύτεροι ήταν σύμβολα των Αποστόλων. Δηλαδή πήγαινε στην ιεράρχηση ανώτερα από τους Αποστόλους.

Μετά έχουμε τον κώδικα του Ιουστινιανού, τη νομοθεσία η οποία, όπως ξέρουμε, απεικονίζει την εκκλησιαστική πράξη της εποχής. Λοιπόν, ο Ιουστινιάνειος Κώδικας αναφέρει ότι πρόκειται περί κατατάξεως της στον κλήρο. Και έχει την επιγραφή ο κώδικας αυτός "Περί επισκόπων και κληρικών" και εκεί μέσα αναφέρεται και η διακόνισσα. Η έκτη Ιουστινιάνεια Νεαρά, που έχει τον χαρακτηριστικό θα έλεγα τίτλο «Περί του πως δει», πως πρέπει δηλαδή, «χειροτονήσθαι τους επισκόπους και πρεσβύτερους και τους διακόνους άρρενας και θηλείας». Η τρίτη Ιουστινιάνειος Νεαρά καθορίζει τον αριθμό των κληρικών σε κάθε εκκλησία. Λέγει ότι στο ναό της Αγίας Σοφίας υπηρετούσαν εξήντα ιερείς, εκατό διάκονοι και σαράντα διακόνισσες: «Διακόνους δέ άρρενας έκατό και τεσσαράκοντα θηλείας», λέγει το κείμενο.

Είναι ελπιδοφόρο ότι σήμερα μέσα σε όλες τις Ορθόδοξες Εκκλησίες υπάρχει έντονη επιθυμία για αναβίωση της καθιέρωσης των διακονισσών, έστω και αν μερικοί επίσκοποι, θεολόγοι, μονάχες αμφισβητούν τον μυστηριακό χαρακτήρα της χειροτονίας, και αρνούνται την ύπαρξη ανωτέρας ιερωσύνης στις χειροτονημένες διακόνισσες. Αλλά αυτό είναι απαράδεκτο, διότι παραβλέπουν τι λένε όλα τα χειροτονικά, για την χειροτονία της διακόνισσας.

Ο γράφων, ο ομιλών δηλαδή, που έγγραφα το χειρόγραφο μου αυτό, φρονεί και επαναλαμβάνει ότι για την άρση των διαφωνιών και τον ορθό χαρακτηρισμό της παραδομένης λειτουργικής τάξεως καθιέρωσης διακονισσών δεν πρέπει να παραθεωρείται, αλλά να λαμβάνεται υπόψη, ότι στην Ορθόδοξη Εκκλησία, έναντι εκείνων που εκ των υστέρων διατύπωσαν διάφορες δογματικές εκφράσεις, το πρωτείο ανήκει στην εκ των προτέρων διαμορφωθείσα μακραίωνα πρωτογενή λειτουργική εμπειρία και πράξη της εκκλησίας, η οποία όπως θα έλεγε ο αείμνηστος καθηγητής Friedrich Heidel η εκκλησία προβάλλει *das gebetens dogma* το δόγμα το προσευχόμενο, που συνοδεύεται από λειτουργική προσευχή. Ας θυμηθούμε και την γνωστή λατινική έκφραση *Lex Orandi est Lex Credendi*, δηλαδή ο νόμος του πιστεύειν συνδέεται με το νόμο του λατρεύειν.

Γι' αυτό ακριβώς είναι αδικαιολόγητες οι απόψεις των αρνούμενων την χειροτονία της διακόνισσας. Την μαρτυρούν τα λειτουργικά κείμενα.

Οι δε δογματικές εκφράσεις για τους βαθμούς της ιερωσύνης είναι μεταγενέστερες από τα λειτουργικά αυτά κείμενα. Επομένως δεν πρέπει να παραθεωρούνται τα κείμενα αυτά της Εκκλησίας, και οι σύμφωνες προς αυτά ισχύουσες νομοκανονικές διατάξεις. Λόγου χάριν οι *Νεαρές* του Ιουστινιανού, και αυτονοήτως και οι σχετικοί κανόνες της Πρώτης, της Τετάρτης Οικουμενικής Συνόδου και της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου, οι οποίες έχουν κανόνες για την χειροτονία των διακονισσών.

Από την οπτική αυτή γωνία κανένας δεν είναι δυνατόν να αμφισβητήσει ότι επί αιώνες μέσα στα λειτουργικά πλαίσια, αναδυομένη από καιρό σε καιρό, η ανωτέρα μυστηριακή χειροτονία των διακόνων γυναικών εξακολουθεί να υφίσταται δυνάμει μέχρι σήμερα. Διότι καμία κανονική διάταξη, μεταγενέστερη από τις Οικουμενικές Συνόδους που ανέφερα, δεν αναφέρεται σε κατάργηση του θεσμού των διακονισσών. Άλλωστε, και στην πράξη σε πολλά μοναστήρια διαμέσου των αιώνων έχουμε χειροτονίες διακονισσών, μέχρι ακόμα και επί της εποχής του αιμνήστου μακαριστού Αρχιεπισκόπου Χριστοδούλου, ο οποίος χειροτόνησε μια διακόνισσα σε κάποιο μοναστήρι της Μητροπόλεως Δημητριάδος.

Στην Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος, που εξέταζε κάποτε σε μια ημερίδα το θέμα «Φύλο και Θρησκεία», ο ομιλών είχε κάνει εισήγηση και δεν δίστασε, με κάποια ρητορική υπερβολή βέβαια, να πει στους παρισταμένους εκεί αρχιερείς: «Χωρίς να ρωτήσετε κανένα έχετε δικαίωμα να χειροτονήσετε διακόνισσες. Είναι τελείως αδικαιολόγητο να υπάρχουν δισταγμοί για την καθιέρωση διακονισσών στην σημερινή εποχή». Ο διάκονος, ο άνδρας διάκονος, έχει και αυτός μόνο την διακονική ιερωσύνη. Δεν έχει την ιεραρχική. Αργότερα, αν χειροτονηθεί αποκτά ως άνδρας και την ιεραρχική ιερωσύνη και έχει το δικαίωμα να τελεί τα μυστήρια. Η χειροτονημένη διακόνισσα επίσης έχει εξίσου την μυστηριακή και ανώτερη ιερωσύνη, αλλά επειδή είναι γυναίκα, κατά το «τό γε νυν επικρατούν» δεν μπορεί να αποκτήσει την ιεραρχική ιερωσύνη.

Εάν γίνει κατανοητή αυτή η σαφής παραδεδομένη διάκριση μεταξύ «διακονικής» και «ιεραρχικής» ιερωσύνης, τότε αφενός θα αποφεύγεται ο εσφαλμένος ισχυρισμός ότι οι διακόνισσες δεν έχουν ανώτερη χειροτονία και ιερωσύνη, και αφετέρου θα έχει ουσιαστικά αρθεί και απομακρυνθεί, η αιτία των θεολογικών διαφωνιών για την ταυτότητα της καθιερώσεως των διακονισσών. Συχνά μου έρχεται στο νου η σκέψη, ότι στο κεφάλαιο της Δογματικής ή του Κανονικού Δικαίου, που εξετάζει την ιερωσύνη, θα έπρεπε να γίνει κάποια σαφέστερη αναδιατύπωση για τα αφορόντα στην διάκριση μεταξύ ιεραρχικής και διακονικής ιερωσύνης, που και τα δύο είδη αναμφισβήτητα προϋποθέτουν λειτουργικά ομοιόμορφη τάξη, ανώτερη μυστηριακή χειροτονία, αλλά και επισημαινόμενη δια

περιεχομένου των σχετικών ευχών ύπαρξη διαφορετικών χαρισμάτων και χαρίτων, χορηγούμενων από το Άγιο Πνεύμα, ανάλογα με τα χαρίσματα που έχουν οι χειροτονούμενοι.

Η απόφαση της σεπτής Ιεραρχίας της Εκκλησίας της Ελλάδος περί ενεργοποιήσεως του θεσμού των διακονισσών σημαίνει, ότι δεν μας πρόλαβε το κέντρο του Ρωμαιοκαθολικισμού με παρόμοια απόφαση, και έτσι δεν έχουμε ως τώρα χάσει, τουλάχιστον, θεωρητικά, για μια ακόμη φορά το τρένο. Όμως στην πράξη κινδυνεύουμε να το χάσουμε, και να προηγηθούν οι Ρωμαιοκαθολικοί στην αναβίωση του θεσμού των διακονισσών. Πρέπει να κατανοήσουμε, ότι δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως άλλοθι εφησυχασμού και σχετικής ραστώνης και αμελείας ο ισχυρισμός, ότι υπάρχουν σήμερα στις Ιερές Μητροπόλεις και ενορίες αρκετές ευσεβείς γυναίκες, που έχουν σήμερα σημαντική καρποφόρο προσφορά σε μερικούς τομείς του ιεραποστολικού και ποιμαντικού έργου, και ότι επομένως είναι περιττές οι χειροτονημένες διακόνισσες. Ας θυμηθούμε, ότι η αξιοθαύμαστη άνθηση του ιεραποστολικού έργου του Ιωάννου του Χρυσοστόμου στηριζόταν προ πάντων σε πλήθος αφιερωμένων διακονισσών, που είχαν επικεφαλής τους την Ολυμπιάδα, για την αντιμετώπιση των ποιμαντικών αναγκών του.

Εξ άλλου η έλλειψη καταλλήλων γυναικών προς ένταξη στο γυναικείο διακονικό λειτούργημα, που και αυτό αναφέρεται, πρέπει να θεωρείται ως συμπτωμά αναιμίας και καχεξίας του ποιμαντικού έργου. Και πρέπει να γίνει αφορμή αυτοκριτικής και αφυπνήσεως των στελεχών της Εκκλησίας. Πρέπει να σημάνουμε αληθινό συναγερόμο και να προχωρήσουμε σε στρατηγικό σχεδιασμό και προγραμματισμό προς ενίσχυση του ποιμαντικού έργου με επιστράτευση αφιερωμένων στην Εκκλησία μορφωμένων μοναστριών και λαϊκών γυναικών. Ας προστεθεί, ότι η παρουσία στις ενορίες καθιερωμένων εκλεκτών διακονισσών, τόσο λαϊκών δοκίμων όσο και χειροτονημένων, θα ήταν σημαντική απόδειξη όχι μόνον δημιουργίας οικουμενικής γέφυρας προς ετερόδοξες εκκλησίες οι οποίες έχουν διακόνισσες, αλλά και ανυψώσεως της πνευματικής στάθμης της Εκκλησίας, την οποίαν Εκκλησία, όπως και την Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, θα πρέπει να προβληματίσουν οι επιγραμματικοί λόγοι του επιφανούς καθηγητού Karl Rahner, ο οποίος με κάποια ρητορική βέβαια υπερβολή έχει πει: «Η Εκκλησία του αύριο θα είναι διακονική ή δεν θα υπάρχει». Βέβαια, αυτό είναι υπερβολικό, διότι η Εκκλησία δεν έχει μόνο τη διακονία, έχει και την ιερουργία, τη λειτουργία και τη μαρτυρία. Το νόημα, όμως, των λόγων αυτών είναι ότι η Εκκλησία χωρίς ανεπτυγμένο έργο διακόνων αντρών και γυναικών κινδυνεύει να είναι μια απλώς εσωστρεφής και φυτοζωούσα τελετουργική Εκκλησία, που σε μεγάλη έκταση θα είναι ουσιαστικά ανύπαρκτη για τους εντός και

εκτός αυτής κατατριχωμένους από ποικίλες πνευματικές, ψυχοσωματικές και υλικές ανάγκες. Εκκλησιαστικός αγιασμός πιστών χωρίς την περίθαλψη από αυτούς του Χριστού στο πρόσωπο των πασχόντων αδελφών του δεν είναι δυνατό να νοηθεί.

Βέβαια υπάρχει κάποια αφύπνιση με την οικονομική κρίση και διάφορες Μητροπόλεις και η Αρχιεπισκοπή οργανώνουν την αλληλεγγύη τους, τα συσσίτια τους κλπ, αλλά αυτό δε φτάνει, χρειάζεται συστηματικό διακονικό έργο η Εκκλησία. Το Διορθόδοξο μοναστικό συνέδριο που έγινε το 1996 στην Αίγινα στα πλαίσια του εορτασμού της εκατονπεντηκονταετηρίδος από της γεννήσεως του Αγίου Νεκταρίου, έδωσε αφορμή στον ομιλούντα, στην εισήγησή του με θέμα «Ο θεσμός των διακονισσών κατά την Ορθόδοξη παράδοση και ο Άγιος Νεκτάριος», να πει τα εξής: «Ας ευχηθούμε όλα τα γυναικεία μοναστήρια μας και όλες οι ενορίες να αποκτήσουν τις διακόνισσές τους, να δώσουν ώθηση στη συγχρονισμένη δηλαδή και ανταποκρινόμενη σε σημερινές συνθήκες και ανάγκες αναβίωση και περαιτέρω ανανέωση και διαμόρφωση του όλου θεσμού των διακονισσών, ο οποίος είναι σαρξ εκ της σαρκός και οστούν εκ των οστέων της Ορθόδοξης Ανατολής, εκ της οποίας μεταδόθηκε στους Προτεστάντες, στους Αγγλικανούς και στους Παλαιοκαθολικούς, και πιθανότατα εις το εγγύς μέλλον εκ νέου για δεύτερη φορά στους Ρωμαιοκαθολικούς». Λέγω αυτό για δεύτερη φορά, γιατί στην αρχαία εκκλησία οι Ρωμαιοκαθολικοί μέχρι τον 5^ο αιώνα δεν είχαν διακόνισσες όπως στην Ανατολή, αλλά σιγά-σιγά με την επίδραση του Βυζαντίου απέκτησαν και αυτοί αδελφότητες διακονισσών. Και υπάρχει χαρακτηριστικά και στη νομοθεσία του Ρωμαϊκού Δικαίου τάξις χειροτονίας διακονίσσης με τον τίτλο *ordo ad diaconem faciendam*, δηλαδή τάξη για τη χειροτονία των διακονισσών.

Είναι αυτονόητον ότι η πραγματοποίηση της ευχής αυτής αφ' ενός προϋποθέτει ειδική σχετική προετοιμασία εκλεκτών μοναστηριών σε πανελλήνιο σεμινάριο ή σε τοπικά σεμινάρια, και αφ' ετέρου υπονοεί ότι στους Βυζαντινούς χρόνους το παράδειγμα των ενοριών επέδρασε στην βραδύτερη είσοδο του θεσμού των διακονισσών στα μοναστήρια. Σήμερα αντιστρόφως θα είναι ευκολότερο το παράδειγμα εκλεκτών μοναστηριών διακονισσών να γίνει το εφιαλτήριο της εισόδου διακονισσών στις ενορίες κατά τα παλαιοχριστιανικά και Βυζαντινά πρότυπα. Η συγκριτική αυτή σκέψη ισχύει για όλες τις επιμέρους Ορθόδοξες Εκκλησίες, που πρέπει να συντονίζονται με ευλογίες του Οικουμενικού Πατριαρχείου, όπως και για την όλη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία.

Στη συζήτηση, τώρα, για τη γενικότερη χειροτονία των γυναικών δεν πρέπει η Ορθόδοξη θεολογία να καταφεύγει στην άστοχη χρησιμοποίηση ανθρωπίνων, βιολογικών εννοιών για το φύλο και να αναφέρεται στη δήθεν ανδρική ή θηλυκή υφή εκάστου των προσώπων της Αγίας Τριάδος,

και έτσι να αίρει τον αποφατικό χαρακτήρα του απρόσιτου στην ανθρώπινη διάνοια Τριαδικού δόγματος. Πρέπει να χρησιμοποιούνται εκκλησιολογικά κριτήρια που αποβλέπουν στην οικοδομή της Εκκλησίας του Χριστού. Πρέπει επίσης να χρησιμοποιείται η Χριστολογική θεολογία, η οποία διδάσκει για τον Θεάνθρωπο, ότι στο σωτήριό Του έργον ενσωμάτωσε, παρέλαβε όλη την ανθρώπινη φύση, ανδρική και γυναικεία. Και έτσι πρέπει να επιδιώκεται καταμερισμός των αρμοδιοτήτων των λειτουργών της εκκλησίας ανάλογα προς την ποικιλία των χαρισμάτων τους. Αυτή την ποικιλία των χαρισμάτων προέβαλε ιδιαιτέρως η αρχαία Εκκλησία.

Με τέτοια κριτήρια ο ομιλών νομίζει ότι η διαφορά μεταξύ της χειροτονίας της διακόνισσας και της χειροτονίας των ανωτέρων βαθμών της ιερωσύνης είναι διαφορά ποσοτική, θα έλεγα, και διαφορά καταμερισματική, και όχι διαφορά ποιοτική. Γενικά, τα *de jure humano*, με το ανθρώπινο δίκαιο, χωροχρονικά και κοινωνιολογικά στοιχεία του εκκλησιαστικού βίου πρέπει να είναι συμβατά με το θείο δίκαιο και να έχουν σε αυτά την αναφορά τους. Νομίζω ότι θα ήταν πολύ χρήσιμο και διαφωτιστικό εάν το αξιέπαινο, πρωτοποριακό σεμινάριό σας φθάσει σε μια διονυχιστική και εμπειριστατωμένη μελέτη του όλου αυτού ζητήματος για να διαπιστωθεί και να πληροφορηθεί το χριστεπώνυμο πλήρωμα εάν ο αποκλεισμός της γυναίκας από την ανώτερη ιερωσύνη είναι «θείω δικαίω» ή «ανθρωπίνω δικαίω». *De jure humano* ή *de jure divino*.

Είναι περιττό να τονίσουμε ότι οποιαδήποτε εξέταση του ζητήματος της γενικότερης χειροτονίας των γυναικών πρέπει να προβλέπει και να αναμένει τον ενδεχόμενο θορυβώδη σκανδαλισμό μερικών, αλλά και την πιθανή διάσπαση του χριστεπώνυμου πληρώματος. Επομένως, θα υπάρξουν και περιπτώσεις, στις οποίες πρέπει να ισχύσει η προτροπή και αυτού του Λουθήρου: «Φειδώ των ασθενών».

Ευχαριστώ που είχατε την καλοσύνη να με ακούσατε και εύχομαι στο σεμινάριό σας καλή πρόοδο για να έχουμε καλά αποτελέσματα για το θέμα που μας απασχολεί.

Ευχαριστώ και πάλι.